

HÀBITAT GENERAL

PAISATGE VEGETAL

En el vessant nord de la serra de Montsant, es distingeix per la seva peculiaritat el territori de les Obagues, que s'allarga des de la devesa d'Albarca fins al coll del Prat. Un mosaic de conreus i vegetació natural en constitueix el paisatge actual. Hi ha camps d'ametllers, vinyes, avellaners i alguns hortets. Enmig de les partides conreades hi ha prats secs, fragments de brolles i bosquines i retalls de bosc. Una esplèndida faixa de bosc que ocupa més de 400 ha ocupa la superfície amb més pendent al peu dels cingles. Al país submediterrani li correspon una vegetació formada per la combinació de boscos de caducifolis i pins de muntanya. A simple vista, hi predominen els segons amb una gran abundància de pins escarrassers que formen autèntics boscos secundaris. Una observació més acurada permet descobrir que som envoltats de caducifolis que només es fan visibles de lluny a la tardor amb les seves fulles torrades o grogues. La roureda de roure de fulla petita o valencià és la comunitat típica dels indrets amb sòls profunds que gaudeixen del clima submediterrani. Aquesta roureda es desenvolupa en un terreny calcícol i suporta bé els freds hivernals alhora que fa front a períodes estivals quasi eixuts. Als indrets més arcerats i obacs de les alçades superiors, on s'ha pogut acumular un sòl profund, s'hi arriba a fer un bosc encara més propi de la vegetació centreeuropea: la roureda de roure martinenc. Aquí, aquesta roureda es caracteritza per la presència del roure cerrioides acompanyat d'altres caducifolis com la moixera, i sempre dominat per l'abundant presència de pins en l'estrat arbori.

Fauna associada

En el medi arbrat és on es poden desenvolupar moltes de les espècies que ocupen la part superior de les cadenes tròfiques: els herbívors i omnívors de mida gran, alguns carnívors i ocells rapinyaires. La presència d'aquesta fauna és la més difícil de detectar, ja que s'ha adaptat a defugir la presència dels humans i ha adoptat en general hàbits crepusculars o nocturns.

HISTÒRIA DE L'ESPAI, EVOLUCIÓ ECOLÒGICA

Aquests espais han rebut la influència de l'activitat humana des de ben antic. A finals del segle XIX s'arriba a la màxima explotació del terme i només queda sense conrear una sisena part del terme municipal «perquè són roques». L'arribada del segle XX significa un punt d'inflexió que comporta l'abandonament progressiu de les terres conreades. És en aquest moment que la naturalesa inicia la reconstitució de la vegetació natural. Un indicador de la bona recuperació aconseguida és la represa de l'explotació forestal de la fusta de pi a partir dels anys seixanta. Als indrets amb sòls magres és on encara dominen les brolles i bosquines, comunitats de substitució de la roureda de roure valencià.

Editor: Parc Natural de la Serra de Montsant. Coordinador: PEDREVICÀ, Pedagogia ambiental. Il·lustracions: Isabel Maza.

Regulacions i normativa

- Respecteu els senyals, els panells informatius.
- Cal que segueu els senders i camins. La circulació motoritzada només és permesa per les pistes forestals obertes al públic.
- Admireu la vegetació amb respecte, no recol·lecteu elements vegetals si no voleu alterar un espai natural.
- Si trobeu qualsevol animal, no el molesteu ni el captureu. Gaudiu amb la seva observació.
- Respecteu tots els elements del patrimoni arquitectònic
- És expressament prohibit fer foc.
- No embruteu la muntanya amb les vostres deixalles.
- En tot moment heu d'atendre les indicacions dels agents rurals, del personal acreditat del Parc i dels propietaris i veïns de les terres.

Entitat patrocinadora

DIPUTACIÓ DE
TARRAGONA

Parc Natural de la Serra de Montsant
Tel. 977 82 73 10
E-mail: pnmonsant.dmah@gencat.net
<http://www.parcscatalunya.net>

ITINERARI DE FLORA

Hàbitat

PINS I ROURES A FONTALBA ULLDEMOLINS

Parc Natural
de la Serra
de Montsant

Generalitat de Catalunya
Departament de Medi Ambient
i Habitatge

Ulldemolins

Ulldemolins està situada a 652 m d'alçada sobre un petit turó que presideix l'ampla depressió coneguda amb el nom de la vall del Silenci, formada per les valls del riu del Teix i del riu de Prades que conflueixen a l'oest de la vila i donen lloc al riu Montsant. D'origen medieval, se'n coneix l'existència des del segle XII. Les seves terres formaven part del comtat de Prades. L'església parroquial dedicada a Sant Jaume és d'estil renaixentista. L'ermita de Santa Magdalena del segle XVI va ser fundada per fra Llorenç Julià. Anomenada també la catedral del Montsant per les seves grans dimensions, va ser projectada per mossèn Jaume Amigó, el mateix arquitecte de l'església parroquial. Cal destacar la cova de Fra Llorenç, en la qual va practicar la vida penitent el seu fundador, i la cripta on es venera un Crist jacent i on es conserven unes interessants pintures murals. La campana està construïda amb la part superior d'un obús de la Guerra Civil. Al seu entorn hi ha espaioses places per fer-hi aplecs, amb servei de fogons, font i un terreny d'acampada que compta a més amb serveis sanitaris i dutxes.

Aquest itinerari que transcorre pel paratge de les Obagues permet transitar per espais en part antigament conreats i que es troben en diferents fases de reconstitució de la vegetació d'obaga que s'hi desenvolupa. Proposem d'observar els elements que constitueixen una roureda formada per una barreja d'escassa vegetació caducifòlia amb la presència abundant d'espècies perennifòlies.

Característiques ambientals

Recorregut per la zona de les Obagues al peu del cingle del mateix nom que domina tot l'espai que forma la zona de contacte entre la plana d'Ulldemolins amb la serra de Montsant. Passarem d'espais relativament plans a acostar-nos als costers que condueixen fins al peu de les cingleres obagues.

Sòl. El recorregut transcorre, al començament, per damunt de l'escàs substrat acumulat a la part superior d'una faixa de roques calcàries amb intercalacions de margues de tonalitats blanquinoses. Alguns d'aquests terrenys havien estat conreats en el passat. Per damunt d'aquest estrat i iniciant el fort pendent que porta fins al cingle, hi ha una capa de lutites grogues toves de l'eocè superior i l'oligocè. **Climatologia.** El vessant obac presenta unes condicions específiques que el fan proper al clima submediterrani, caracteritzat per les baixes temperatures hivernals i per l'aridesa, encara que suavitzat per la menor insolació pròpia del vessant obac de la serra de Montsant. La temperatura mitjana és de 13,5° amb una important oscil·lació tèrmica, menys acusada en els mesos hivernals. Presenta més de 50 dies de glaçades entre els mesos de novembre i febrer, en què és freqüent el fenomen de la inversió tèrmica nocturna. Precipitacions: 500 mm anuals, amb sequera estival. Encara que les nevades no hi són freqüents, quan es produeixen, és en aquesta zona on es donen els gruixos més significatius i on la neu resta més temps sense fondre.

Elements singulars

DESCOBERTA DE LES CUPRESSÀCIES

De les cinc espècies que creixen espontànies als Països Catalans, en podem observar tres en aquest itinerari. Són arbres o arbusts de creixement lent. Acostumen a tenir una gran longevitat si no es tallen per aprofitar-ne la fusta, gairebé incorruptible. Hi ha una bona mostra de savines ben desenvolupades amb alçades de més de 4 m. El fet de trobar al costat dels càdecals alguns exemplars de ginebre, força rar en les nostres contrades, permetrà observar les característiques que els diferencien.

XIPRERS DE SANTA MAGDALENA

De mida monumental, alguns han estat tocats pel llamp. El que és a prop de la façana de l'ermita té un forat en el tronc que permet aixoplugar una persona de mida mitjana. És una espècie també de la família de les cupressàcies corrent a la nostra terra baixa, encara que sempre plantat. Prové de l'orient mediterrani i va ser introduïda al nostre país de molt antic, si bé no s'hi ha naturalitzat, i ni tan sols se n'arriben a veure exemplars subespontanis.

LES OBAGUES

Zona d'interès arqueològic. S'hi van descobrir urnes cineràries, testimoniatge d'una necròpolis d'incineració, i restes d'indústries litiqües. Amb materials procedents de l'edat de bronze o de la primera edat del ferro, va ser descoberta, explorada i ressenyada per Salvador Vilaseca l'any 1945.

Curiositats

FONTALBA

Indret on brolla l'aigua de manera discontinua. En les èpoques de sequera només és un degotall. La seva característica més significativa és que poc temps després d'una pluja intensa en el cingle l'aigua brolla amb força per unes esclertes que hi ha en una paret de conglomerat i cau en cascada pel pendent. El raig de Fontalba salva un desnivell que es pot estimar de gairebé 150 m. La blancor del saltant es veu de lluny i la remor que fa s'arriba a sentir des del poble. Els habitants d'Ulldemolins es pregunten els uns als altres després de la pluja: que salta el raig de Fontalba?

Flor de la fetgera.

Ermita de Santa Magdalena.

Fulles d'auró.

ITINERARI DE FLORA

Hàbitat

PINS I ROURES A FONTALBA ULLDEMOLINS

Desnivell: 50 m. De 690 a 740 m.

Punt de sortida: Ermita de Santa Magdalena a les Obagues d'Ulldemolins.
Tornada al mateix lloc.

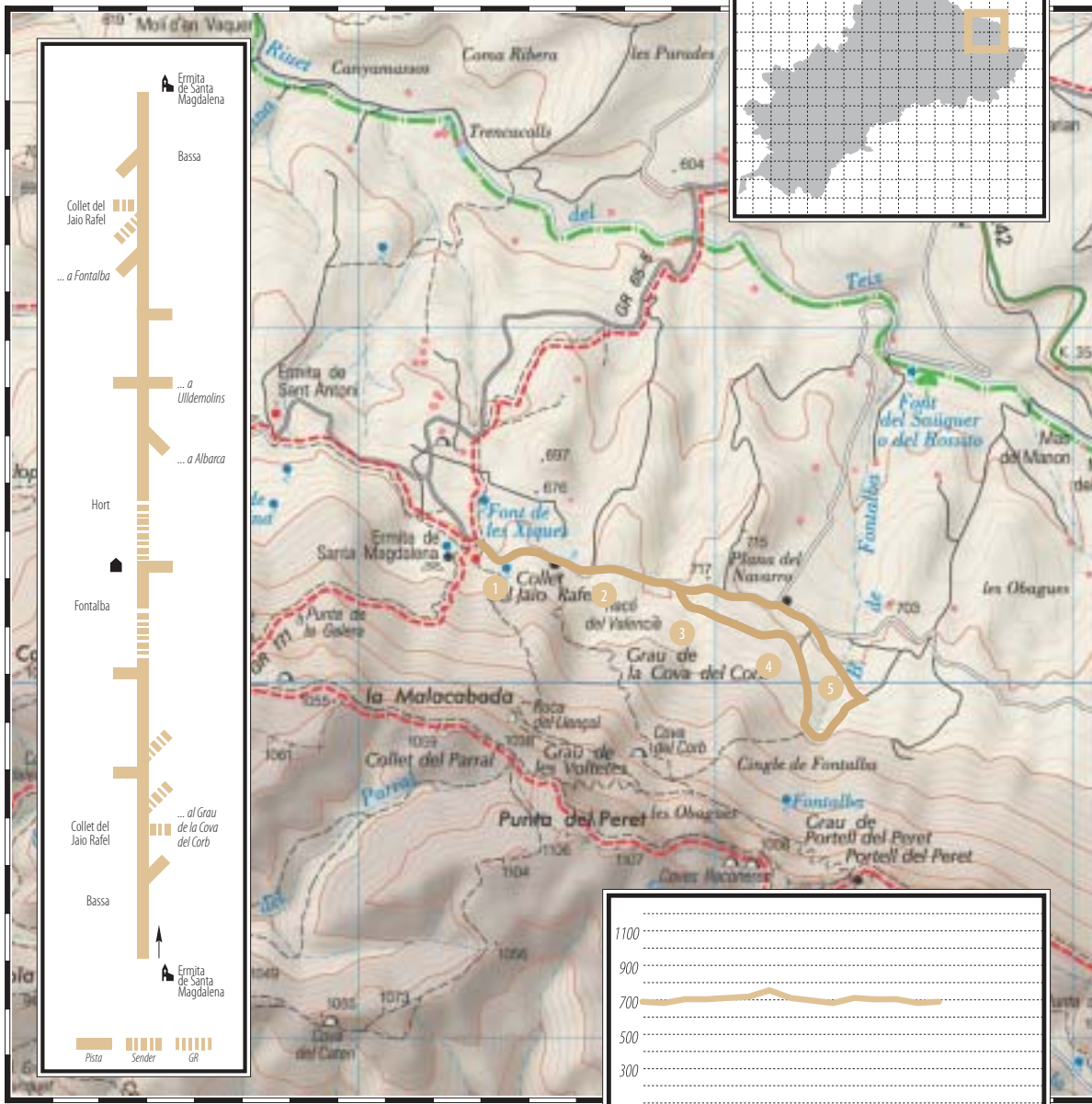
Temps del recorregut: 1 h de temps de marxa; cal afegir-hi el temps que s'estigui aturat.

Distància del recorregut: 3 km.

Recomanacions: És bona qualsevol època de l'any, especialment la tardor per poder apreciar les tonalitats dels caducifolis; no són recomanables les hores de forta insolació de l'estiu; cal dur calçat adequat per caminar per senders. Tot i que el nom de Fontalba ens pot fer pensar el contrari, no és fàcil aconseguir aigua en el recorregut si la font no raja, ja que pel fet d'estar canalitzada no és accessible als caminants.

Recorregut: Situat a la porta de l'ermita, cal seguir el camí que surt del davant [1]. Després de superar el cadenat que tanca la pista, continuem caminant [2]. Després de superar el collet, una forta baixada duu al llit sec d'un barrancó. Arribats a una cruïlla de camins, cal prendre el de la dreta. En aquest lloc, farem cap en el recorregut de tornada. Al cap de poc, deixarem un altre sender que surt a la dreta i duu al grau de la cova del Corb. Caminem per la plana del Navarro [3], actualment un espai arbrat. Seguim caminant per la pista, que canvia de direcció, es fa més estreta i puja una mica. El camí esdevé un sender [4]; a l'esquerra veiem el fons del barranc. Continuem pujant i al cap d'una mica arribarem a un indret amb una vegetació típicament aquícola [5]. L'indret està condicionat amb diverses construccions per conduir l'aigua que hi neix. Arribem fins a dalt i travessem els obstacles que pugui oferir l'aigua quan raja abundantment.

Iniciem el descens per l'altre vessant del barranc seguint una pista que ràpidament conduirà fins a una caseta. Just al davant surt un senderó que condueix fins al fons del barranc [5]. Allí hi ha una bassa agrícola. Per continuar el camí, seguim les antigues sèquies que canalitzaven l'aigua fins als horts. Pel sender arribarem fins a una pista agrícola que permet accedir a un hort conreat. Al cap d'una mica arribem a la pista que comunica Albarca amb les ermites d'Ulldemolins. Al cap de poc, arribarem a una cruïlla de camins, i cal continuar en la mateixa direcció. Una pujada suau permetrà superar el collet just a la part baixa d'una filada de roques que forma un petit cingle. Al cap d'una mica, trobem el camí que havíem utilitzat en el recorregut d'anada. El referem en sentit contrari fins a arribar altre cop a l'ermita d'on hem sortit.

Mapa Serra de Montsant (escala 1:20.000). Credit per Editorial Piolet.

COMUNITATS VEGETALS

ESPAI. Recinte de l'ermita de Santa Magdalena. Zona enjardinada molt afectada per l'acció antròpica. Pel que fa a la vegetació, hi ha una selecció d'espècies autòctones de tancament i lluïment, intentant mantenir-se en consonància amb l'entorn, i una sèrie d'exemplars d'espècies al·lòctones. Així, hi ha pins, alzines, roures, aurons i diversos arbusts per al tancament de part del recinte. A destacar el desenvolupament que han aconseguit els exemplars de xiprers.

ESPAI. Zones no conreades en els pendents del camí d'Albarca. Des de fa temps han deixat de patir l'acció antròpica, i actualment són en una fase de regeneració força avançada.

COMUNITAT. Brolla de romer i bruc d'hivern amb bufalaga tintòria. Som en una zona de regeneració, i per tant aquesta és una comunitat secundària, de recuperació del possible alzinar continental, la vegetació potencial que correspondria a aquest espai. Aquesta brolla concretament és de les més característiques de la zona dels alzinars, i en aquest cas la trobem força evolucionada, ja que, tot i que l'estrat dominant és l'arbustiu, tal com calia esperar, hi destaca la presència esparsa d'individus arboris com alzines, carrasques, algun roure, pins escarrassers i pins blancs.

ESPAI. Inici del camí de la cova del Corb. En aquesta zona, el lleuger augment d'alçada i l'apropament al peu de la cinglera comporten un increment de la sensació d'ufana. Fa temps que s'ha deixat de conrear, i hi ha pins de mida considerable que ocupen aquest espai. Hi observem també soques tallades que denoten la presència d'explotació forestal en un passat no gaire llunyà.

COMUNITAT. Roureda de roure de fulla petita. En el territori de contacte entre el carrascar i la roureda de fulla petita, l'activitat humana ha facilitat la formació de brolles i de màquies continentals. Les clarianes permeten un bon desenvolupament de pins, savines i altres plantes resinoses. L'estrat arbori, relativament feble, està dominat pels pins. Només alguns peus esparsos de roures permeten confirmar que som en el país de les rouredes. L'estrat arbustiu, que és el més desenvolupat, està dominat en el nostre cas per la presència de les savines, que en aquest espai atenyen grans dimensions. En el nivell més baix del sotabosc, hi ha la boixerola, un dels indicadors de les rouredes.

ESPAI. Sender de Fontalba. La proximitat de la cinglera proporciona a aquesta zona més frescor i humitat. D'una banda, el cingle priva que el sol arribi amb força a aquest sector, i, d'altra banda, la humitat que es materialitza a Fontalba influeix als terrenys dels voltants. El sòl més desenvolupat i poc afectat per l'acció humana permet l'existència d'una vegetació més esponerosa.

COMUNITAT. Roureda de roure martinenc. En aquesta zona, l'exemplar que caracteritza la comunitat és el roure cerriode que prové de la hibridació natural entre el martinenc i el de fulla petita. És un bosc submediterrani que colonitza les raconades ombrívoles. Fresc, alt i ric en espècies. És format per un estrat arbori esclarissat de roures i pins, aurons i moixeres que hi apareixen per les condicions òptimes d'humitat. El sotabosc és ric, tant l'herbaci com l'arbustiu, cosa que hi dona un aspecte frondós.

ESPAI. Fontalba i barranc de Fontalba. Zona on l'aigua raja contínuament, encara que amb un cabal que varia força segons les precipitacions. Aquest factor permet l'existència d'una sèrie d'exemplars típics de la vegetació de ribera, i que no depenen tant de les condicions climàtiques generals.

COMUNITAT. Gatelleda. Bosc de ribera molt dens caracteritzat pel gatell en l'estrat arbori, al qual poden acompanyar altres arbres. Les espècies del sotabosc són fonamentalment herbàcies amb una gran dominància del càrex en el nostre cas, encara que també hi creixen altres arbusts i lianes. El que trobem a Fontalba és una comunitat empobrida i fragmentària, ja que la recerca de l'aprofitament de l'aigua per part dels humans els ha fet ser sempre força agressius amb la vegetació que s'hi desenvolupa.

Espècies

En aquest itinerari podeu trobar:

ARBRES. Xiprer, pi blanc, pi escarrassó, pi roig, alzina, carrasca, roure de fulla petita, roure cerriode, auró, corniguer, boix, server, savina, càdex, ginebre, moixera, arç blanc, sarga, gatell, grèvol

ARBUSTOS I LIANES. Sanguinària, boixerola, romer, pinzell, bruc d'hivern, bufalaga, vidalba, aranyoner, ginesta sessilifòlia

HERBES. Estipa, marcet, pinya de Sant Joan, panical, gavó espinós, porrassó, orquídes, senet de pobre, càrex, jonc boval, capferrat, capil-lera